

VOORWOORD	5	PERPETUUM MOBILE	37
MIJN VRIEND, DE ALIEN	12	gebouwd om te bewegen	38
weg van de mystiek	12	<i>een energiecircuit in beweging</i>	38
<i>twee maten en gewichten</i>	12	<i>paardenbenen: springveren en slingers</i>	39
<i>iedereen z'n uitleg</i>	13	<i>de slagkracht van paardenhoeven</i>	41
<i>op wie rij je?</i>	15	<i>skelet en spieren</i>	42
ALS JE PAARD KON KIEZEN	17	de motor zit in de achterhand	45
het belangrijkste voor een paard is een ander paard	18	<i>van achter naar voor</i>	45
<i>waar ligt de gulden middenweg?</i>	18	<i>de staart</i>	45
<i>wild vanbinnen</i>	18	<i>het bekken</i>	45
<i>kuddedier</i>	18	<i>de ruggengraat</i>	47
<i>familiegroepen</i>	20	<i>de lange rugspier</i>	48
<i>sociale relaties</i>	21	<i>de buikspieren</i>	49
<i>levensverwachting</i>	21	<i>schouder en voorbenen</i>	49
<i>rangorde</i>	23	<i>de hals</i>	50
<i>agressie</i>	24	<i>de kaak</i>	52
<i>een leven in beweging</i>	24	<i>conformatie</i>	54
<i>prooidier, vluchtdier</i>	25	1 pk spieren	56
<i>grazer</i>	25	<i>samentrekken en loslaten</i>	56
<i>weinigslaper</i>	26	<i>energie is beweging</i>	56
<i>spel</i>	27	<i>bijverschijnselen</i>	57
<i>onderzoekend gedrag</i>	27	de timing van rijkulpen	58
WAT IS DE KLEUR VAN DE WIND? 29		<i>gangen</i>	58
hoe het paard de wereld beleeft	30	<i>stap</i>	58
<i>wat ziet een paard?</i>	30	<i>draf</i>	60
<i>wat zegt een paard?</i>	33	<i>galop</i>	60
<i>wat hoort een paard?</i>	33		
<i>wat ruikt een paard?</i>	34		
<i>wat proeft een paard?</i>	34		
<i>wat voelt een paard?</i>	34		
<i>thermoregulatie</i>	35		

HERSENKRONKELS	63	COGNITIEF LEREN	102
anders slim	64	wat paarden kunnen	102
<i>wat is intelligentie?</i>	65	<i>leren is altijd cognitief</i>	102
<i>praten helpt</i>	66	<i>comparatieve psychologie</i>	102
<i>wat weten we?</i>	67	<i>leerhiërarchie</i>	103
the brain under the mane	68	<i>leren leren</i>	105
<i>het paardenbrein</i>	68	<i>latent leren</i>	105
<i>hersencircuits</i>	68	<i>cognitieve kaarten</i>	106
<i>het korte en langetermijngeheugen</i>	70	<i>bewegend leren</i>	107
<i>paardenhersenen</i>	71	<i>fenomenaal lange termijngeheugen</i>	107
<i>angst, een emotie apart</i>	72	waar paarden minder goed in zijn	108
<i>het motorische geheugen</i>	74	<i>werktuiggebruik</i>	108
hormonen en leren	75	<i>het doolhof-probleem</i>	108
<i>signaalstoffen</i>	75	<i>objectpermanentie</i>	109
<i>dopamine</i>	75	<i>haperend korte termijngeheugen?</i>	109
<i>adrenaline</i>	75	<i>episodisch geheugen?</i>	110
<i>cortisol</i>	76	<i>rekenen</i>	111
<i>serotonine</i>	77	<i>afwezigheid van bewijs is</i>	
<i>endorfine</i>	77	<i>geen bewijs van afwezigheid</i>	111
wat drijft paarden?	78		
<i>'drive'</i>	78		
<i>het emotionele brein</i>	78		
<i>emoties zijn motivaties</i>	81		
<i>basisemoties</i>	82		
<i>actieve controle</i>	84		
<i>funktionslust</i>	85		
		SOCIAAL LEREN	113
LEREN	87	een kuddedier, dus sociaal	114
weten wat je doet	88	<i>elkaar herkennen</i>	114
<i>waarom doet je paard wat hij doet?</i>	88	<i>sociale facilitatie</i>	115
<i>wat is leren?</i>	89	<i>observationeel leren</i>	115
nature versus nurture	91	<i>mimicry</i>	116
<i>aangeboren, of geleerd?</i>	91	<i>imitatie</i>	117
<i>een beetje achtergrond</i>	91	<i>leren in groep</i>	117
<i>fixed action patterns</i>	93	kan een paard liegen?	118
<i>wat gebeurt er vanbinnen?</i>	94	<i>wat we niet weten, en</i>	
leren in vijf delen	95	<i>misschien nooit gaan weten</i>	118
<i>van ongeleerd naar aangeleerd gedrag</i>	95	<i>antropomorfisme</i>	118
<i>cognitief leren</i>	95	<i>theory of mind</i>	119
<i>sociaal leren</i>	96	<i>zelfbewustzijn</i>	120
<i>operant conditioneren</i>	96	<i>een innerlijke wereld hebben</i>	122
<i>klassiek conditioneren</i>	97	<i>plannen</i>	122
<i>habituatie</i>	97	<i>emoties van een ander oppikken</i>	123
leerprocedures en leerprocessen	98	<i>empathie</i>	124
<i>methodes en methodieken</i>	98	<i>aandacht volgen en leiden</i>	124
<i>leerprocedures</i>	98	<i>het begrijpen van andermans intenties</i>	126
<i>leerprocessen</i>	98	<i>jaloerie en rechtvaardigheid</i>	127
<i>training gebeurt niet in een lab</i>	99	<i>samenwerking en altruïsme</i>	128
		<i>het gebruiken van taal</i>	129
		<i>humor</i>	129
		<i>geloof</i>	130
		<i>kennisoverdracht</i>	130
		<i>om van wakker te liggen?</i>	131

OPERANT CONDITIONEREN 133

hallo, mister Ed? 134

al doende leren 135

trainen is conditioneren 135

proberen en leren 135

aversief en attractief 136

bekrachten en straffen 137

positief en negatief 137

extinctie 138

de verwachting bepaalt het gedrag 139

contingentie 140

er gebeurt nooit maar één ding tegelijk 141

aversief is niet hetzelfde als gewelddadig 141

attractief is niet hetzelfde als vriendelijk 142

trainen en emoties loskoppelen 142

extrinsieke motivators 144

ongeconditioneerde bekrachtigers 144

geconditioneerde bekrachtigers 145

de ontvanger bepaalt 146

bekijk het altijd van

de kant van het paard 147

van extrinsiek naar intrinsiek 148

POSITIEVE BEKRACHTIGING 151

dat heb je goed gedaan 152

...hier is je beloning 152

een positieve trainingshouding 153

van beloningscircuit naar zoekcircuit 155

clickertraining 156

de goodwill-bankrekening 156

onbekend is onbemind 158

vooroordelen 158

niet voor watjes 162

geen wondermiddel 162

springen in het diepe 163

emotie-management 165

maar ik wil rijden! 167

nieuwsgierig 168

NEGATIEVE BEKRACHTIGING 171

het is het loslaten dat leert 172

meest gebruikt, niet altijd begrepen 172

aversief 173

maak het goede antwoord makkelijk en

het foute moeilijk 174

druk als motivator 175

is werken met druk altijd aversief? 176

natuurlijk... voor mensen 178

cue en motivator vallen samen 178

instinctief 179

onmiddellijk 179

ingebouwde informatie 180

vermijdingsleren 181

van ontsnappen naar vermijden 181

als de druk te groot wordt 183

blijf weg van het angst-circuit 183

altijd gelinkt aan positieve straf 183

conflictgedrag 185

zo weinig mogelijk, maar zoveel als nodig 187

niet voldoende druk 187

uiteindelijk gaat iedereen zitten 187

voldoende beloning 188

hoeveel is 'genoeg' en wat is 'teveel'? 189

timing is cruciaal 190

niet loslaten is óók trainen 191

ongewild loslaten is óók trainen 192

je bent afhankelijk van de goodwill

van je paard 193

POSITIEF STRAFFEN	197	KLASSIEK CONDITIONEREN	231
horen, zien en zwijgen	198	leren door associëren	232
<i>nee, natuurlijk straffen wij niet</i>	198	<i>pavlov's honden</i>	232
<i>positief?</i>	199	<i>de essentie van klassiek conditioneren</i>	233
<i>meer dan je denkt</i>	200	<i>reflexen</i>	233
de kostprijs van straf	201	<i>het verschil met operant conditioneren</i>	234
<i>straffen gebeurt meestal</i>		<i>bewust en onbewust</i>	234
<i>om de verkeerde redenen</i>	201	<i>sign-tracking</i>	235
<i>straf leert niets aan, alleen maar af</i>	203	cues	237
<i>de straffer wordt een cue voor</i>		<i>hulpen en cues</i>	237
<i>gestraft worden</i>	203	<i>voorspelling</i>	238
<i>straffen lokt sterke tegenreacties uit</i>	204	<i>hogere orde</i>	239
<i>straffen vermindert leren</i>	205	<i>contrast en voorkennis</i>	239
twee keer per jaar	208	<i>biologische voorbestemdheid</i>	239
<i>het is moeilijk om correct te straffen</i>	208	<i>counter-conditioning</i>	240
<i>als het toch moet</i>	209	<i>klassieke extinctie</i>	241
<i>wat is 'correct' straffen?</i>	210	<i>stimulusgeneralisatie</i>	241
<i>hoe weet je of je straf terecht was?</i>	211	<i>stimulusdiscriminatie</i>	242
		<i>overshadowing</i>	242
		<i>blocking</i>	242
		<i>zorg dat je timing klopt</i>	243
		pavlov zit altijd op je schouder	244
		<i>het trainen van emoties</i>	244
		<i>gedrag is emoties, emoties is gedrag</i>	245
		<i>het shapen van emoties</i>	246
		<i>training is een contingentie</i>	247
NEGATIEF STRAFFEN	215		
de pijn van verlies	216	HABITUATIE	249
<i>een boete betalen</i>	216	je went aan alles... of niet?	250
<i>'neem het mij niet af!'</i>	217	<i>niet-associatief</i>	250
<i>time-outs</i>	218	<i>deshabituatie</i>	251
<i>liever niet</i>	218	<i>sensitisatie</i>	252
		habituatie bij training	253
		<i>doe het zelf-habituatie</i>	253
		<i>graduele habituatie</i>	253
		<i>flooding</i>	254
		<i>systematische desensitisatie</i>	255
		<i>en 'approach & retreat' dan?</i>	255
EXTINCTIE	221		
uitdoving	222		
<i>niet beloond, niet gestraft</i>	222		
<i>iets anders dan habituatie</i>	222		
<i>het wordt eerst erger</i>			
<i>voor het beter wordt</i>	223		
<i>spontaan herstel</i>	224		
<i>weerstand tegen extinctie</i>	224		
<i>gewenst gedrag verliezen door extinctie</i>	225		
<i>van ongewenst gedrag afraken</i>			
<i>door extinctie</i>	226		

MARKEERSIGNALEN	255	SHAPING	281
jetlag	256	van ruiter naar trainer	282
<i>ondersteboven</i>	256	gedrag uitlokken	283
<i>het gaat niet om het voer</i>	257	<i>shaping</i>	283
dat heb je goed gedaan	259	<i>microshaping</i>	285
<i>de bridge</i>	259	<i>molding</i>	285
<i>hier komt je beloning</i>	261	<i>freeshaping</i>	287
<i>einde oefening</i>	261	<i>targetten</i>	288
<i>overbruggingssignaal</i>	261	<i>lokken</i>	290
<i>opvallend</i>	262	<i>mimicry</i>	290
the pursuit of happiness	263	knipperdeknip	291
<i>een bridge werkt beter</i>		<i>simpel, simpeler, simpelst</i>	291
<i>dan een wortelschijffe alleen</i>	263	<i>zet je paard op voor succes</i>	292
<i>het oplossen van het raadsel</i>	263	criteria	294
de bridge in training	265	<i>train één ding tegelijk</i>	294
<i>hoe gebruik je een bridge?</i>	265	<i>bijschaven</i>	295
<i>precisie</i>	265	<i>het bepalen van je criteria</i>	296
<i>wat komt er na de bridge?</i>	266	<i>zo klein en specifiek als mogelijk</i>	297
<i>hoe verminder je het gebruik</i>		<i>steeds wat meer</i>	297
<i>van de bridge?</i>	267	<i>leerplateau's en leersprongen</i>	298
<i>beloningsgedrag</i>	268	<i>relax een oud criterium als je</i>	
feedback 269		<i>met een nieuw criterium begint</i>	299
<i>feedback</i>	269	<i>je krijgt wat je beloont</i>	299
<i>feed back</i>	269	elvis presley in las vegas	
<i>terug naar start</i>	269	<i>wees een entertainer</i>	301
met de precisie van een scalpel	271	<i>ga traag, maar snel genoeg</i>	301
<i>stem versus clicker</i>	271	<i>praktisch</i>	302
<i>bridge versus gebaar</i>	272	<i>hoe lang duurt een trainingssessie?</i>	303
de bridge en jij	273	<i>het beëindigen van een trainingssessie</i>	304
<i>de bridge dwingt je om goed op te letten</i>	273	fouten zijn informatie	305
<i>de bridge is je instructeur</i>	273	<i>je paard is zoals hij is</i>	305
<i>de bridge leert je beter zien en voelen</i>	274	<i>train het paard van vandaag,</i>	
<i>de bridge verbetert je timing</i>	274	<i>niet dat van gisteren</i>	306
<i>de bridge helpt je leren op je eigen tempo</i>	275	<i>train zonder conflict</i>	306
<i>de bridge geeft je meer inzicht in</i>		<i>train helder</i>	307
<i>hoe het beloningsproces werkt</i>	275	<i>train voor ontspanning</i>	308
<i>de bridge leert je</i>		<i>fouten, daar leer je van</i>	308
<i>trainingsplannen maken</i>	275	<i>fouten zijn uitdagingen</i>	309
<i>de bridge maakt trainen makkelijker</i>	276	<i>oefen alleen het juiste gedrag</i>	310
<i>de bridge maakt je training meer fun</i>	276	<i>vertrouw op het leerproces</i>	310
andere markeersignalen	277		
<i>ga zo door-signaal</i>	277		
<i>intermediate bridge</i>	278		
<i>delta</i>	279		

MEER VOOR MINDER	313	MET JE HART IN JE HANDEN	347
kruiwagens vol wortelen?	314	walk the talk	348
hoeveel moet/mag ik belonen?	314	ja met het hart, nee met de handen	348
beloningswaarde	315	combineren	349
beloningsratio's	315	wat werkt het best?	350
stimuluscontrole	315	optimisten en pessimisten	351
lussen en kettingen	315	druk als veranderingscue	353
ratio's	316	de vergiftigde cue	354
bekrachtigings-schema's	316	de stress van de (negatieve) verwachting	354
continue bekrachtiging	317	corrigeren wat je paard nog niet kent	355
partiële bekrachtiging	317	de vergiftigde bridge	357
beloningsschema's kiezen	319	hoe voorkom je een vergiftigde cue?	357
gemengde motivators, gemengde ratio's	320	hoe kom je van een vergiftigde cue af?	359
van een vaste naar een variabele ratio	320	afleren zonder straffen	360
stimuluscontrole	322	differentieel bekrachtigen	360
wanneer gaat het goed?	322	meer wow zonder druk	363
aan de hulpen	322	de helpt spel...	363
beloon het niet-doen	323	...de helpt techniek	364
betrouwbaarheid, geen dwang	324		
nu even niet, schat	325	DENK. PLAN. DOE.	369
expecto patronum!	326		
rider's high	326	je kan je paard alles leren wat je wil	370
in lussen trainen	326	denken voor je doet	370
belonen is een evenwaardig onderdeel		het trainingsplan	371
van elke lus	327	denk	372
lussen en het aanleren		plan	375
van basis-rijhulpen	328	doe	376
schakelen 330			
losse en vaste kettingen	330	GEVOEL	379
een ketting is zo goed als z'n motivator	331	en waar blijf je dan met gevoel?	380
groen licht-cues	332		
lateraal denken	332		
bevelen versus cues	332		
mag ik?	334		
de cue als markeersignaal	335		
de cue als bekrachtiger	335		
doe het nog eens	336		
cue na cue na cue	336		
een ketting opbouwen	338		
je ketting ankeren	338		
premack	338		
gedragshiërarchie	339		
backchaining	340		
forward chaining	341		
complexe kettingen	342		
een ketting is zo sterk			
als zijn zwakste schakel	342		